

Liite 7.

**Inari-Utsjoki
yhteistoiminta-alueen tupakkalain
valvontasuunnitelma
vuosille 2025–28**

Ympäristöjaoston hyväksymä 11.2.2025

Voimaantulo 1.3.2025

Organisaatio:.....Inarin kunta

Yhteystiedot:Piiskuntie 2 99800 Ivalo, inari@inari.fi, www.inari.fi

Osasto / hanke / viite:.....Tekninen osasto / Terveysvalvonta

Hyväksyntä:.....Ympäristöjaosto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
2	Kunnan tupakkalain ja lääkelain mukaiset valvontatehtävät	4
3	Valvontasuunnitelman tavoite ja valvontakohteet	5
4	Valvonnan valtakunnalliset ja paikalliset painopistealueet sekä valvontaprojektit vuosina 2025-28	7
4.1	Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta	7
4.2	Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa	7
4.3	Etämyynti	8
4.4	Markkinointi	9
4.5	Ehkäisevä päihdetyö	10
5	Tarkastuksen sisällön määrittely	11
6	Valvontakohteiden kartoitus, riskinarviointi ja valvonnan kohdentaminen	12
7	Osaamisen varmistaminen ja valvonnan menetelmät	13
8	Suunnitelmallisen valvonnan toteutumisen arviointi ja raportointi	13
9	Valvonnan maksullisuus	14

1 Johdanto

Tämä suunnitelma on Inari-Utsjoki yhteistoiminta-alueen tupakkalain valvontasuunnitelma vuosille 2025-2028. Suunnitelmaan on sisällytetty myös lääkelain mukainen nikotiinivalmisteiden myynnin valvonta kaupoista.

Suunnitelma perustuu mm. seuraaviin oikeusohjeisiin:

- Tupakkalaki 549/2016
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden vähittäismyyntipakkausten varoitusmerkinnöistä 591/2016
- Valtioneuvoston asetus tupakointitiloista ja tupakointikiellon hakemisesta asunto-yhteisöön 601/2016
- Tupakkatuotteiden myynnin luvanvaraistamista koskeva laki (984/2008)
- STM:n asetus ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen tupakointitilasta (964/2006)
- Valtakunnallinen tupakkalain valvontaohjelma vuosille 2025-28
- Lääkelaki (395/1987) ja sen 1.2.2006 voimaan tullut muutos (13.1.2006/22 §: t 54a-54d)

Tupakkalain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Tavoitteen saavuttamiseksi laissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä edistetään tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä altistumiselta niiden savulle.

Lääkelain tarkoituksena on parantaa itsehoitoon tarkoitettujen nikotiinivalmisteiden saatavuutta ja siten edistää tupakasta vieroitusta. Nikotiinikorvaushoitoon tarkoitettujen itsehoitovalmisteiden luvanvarainen myynti on mahdollista tupakkaa myyvissä kaupoissa, huoltoasemilla ja kioskeissa apteekkien lisäksi. Valmisteita saadaan myydä kaupoissa kunnan myöntämän luvan perusteella valvotusti yli 18-vuotiaille.

Tupakkalain valvontaohjelman tavoitteena on

- yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta paikallista riskinarviota unohtamatta sekä
- valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista.

Valvontaohjelma on tupakkalain mukaan tarkistettava tarvittaessa. Esimerkiksi lainsäädännön tai valvonnan toimintakentän muutokset voivat aiheuttaa tarpeen valvontaohjelman tarkistamiseen.

2 Kunnan tupakkalain ja lääkelain mukaiset valvontatehtävät

Tupakkalain 8 §:n mukaan kunnan tulee huolehtia alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi. Kunta valvoo alueellaan:

- 1) tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden ja nikotiininesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista;
- 2) tässä laissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten noudattamista;
- 3) tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista.

Kunnalla ei ole oikeutta siirtää 84 §:ssä tarkoitetun valvontasuunnitelman hyväksymistä koskevaa toimivaltaansa alaiselleen viranhaltijalle.

Vähittäismyyntipakkauksien valvonta

Kunnan osalta toimivalta vähittäismyyntipakkausten valvontaan seuraa tupakkalain 8 §:ssä säädetystä kunnan tehtävästä valvoa tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä sekä tupakkalain 31 §:ssä säädetystä vähittäismyyntipakkauksia koskevasta yleissäännöksestä. Yleissäännöksen mukaan tupakkalain alaisia tuotteita saa myydä ja muu-toin luovuttaa kuluttajille ainoastaan tupakkalain ja sen nojalla annettujen säännösten sekä asiaa koskevan EU:n lainsäädännön mukaisissa vähittäismyyntipakkauksissa.

Kunta valvoo, että tupakkalain alaisten tuotteiden myyntipaikoissa myytävien tuotteiden vähittäismyyntipakkaukset ovat säännösten mukaisia. Mikäli kunta havaitsee myynnissä olevan vähittäismyyntipakkauksia, joiden säännöstenmukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, on siitä ilmoitettava viivytyksettä Valviralle. Kunta huolehtii lisäksi siitä, että vähittäismyyjä ei jatka selvästi lainvastaisen tuotteen myyntiä kuluttajille. Tilanteissa, joissa vähittäismyyntipakkauksen lainvastaisuus on tulkinnanvaraista, on kunnalla mahdollisuus pyytää Valviralta ohjausta seuraamusharkinnan tueksi.

Tuotevalvonta

Kunta ei tee varsinaista tuotevalvontaa, vaan valvoo yleisellä tasolla, esimerkiksi vähittäismyyntipakkauksista tehtävin havainnoin, että myynnissä olevat tuotteet täyttävät tupakkalain tuotteille säädetyt vaatimukset. Näin ollen kunta valvoo käytännössä esimerkiksi sitä, ettei myynnissä ole savuketta tai kääretupakkaa, jossa on tunnusomainen tuoksu tai maku. Jos kunta havaitsee tupakkalain alaisten tuotteiden myyntipaikassa tuotteita, joiden säännöstenmukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, on siitä ilmoitettava viivytyksettä Valviralle. Kunta huolehtii lisäksi siitä, että vähittäismyyjä ei jatka ilmeisen lainvastaisen tuotteen myyntiä kuluttajille.

Etämyynnin ja markkinointikiellon valvonta

Valvira ja kunnat valvovat yhdessä tupakkalain 9 luvussa säädettyä markkinointikieltoa (TupL 6 ja 8 §). Työnjako määräytyy pitkälti sen mukaan, voidaanko tupakkalain vastainen markkinointitoimi estää riittävän tehokkaasti kunnan toimenpitein vai onko toiminta niin laajalle ulottuvaa, että se edellyttää valtakunnallista päätöksentekoa.

Kunta valvoo alueellaan tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista (TupL 6 §). Edellä mainittu koskee myös etämyynnin valvontaa, jossa toimivaltainen kunta määräytyy etämyyntiä harjoittavan yhtiön virallisen kotipaikan mukaan. Yksittäistapauksissa valvontaa toteuttava viranomaisen on selvitettävä ja arvioitava yhteistyössä Valviran ja kunnan kesken.

Kunta valvoo, ettei tupakkalaissa olevaa markkinointikieltoa rikota sen alueella. Kunta voi tarvittaessa kieltää toiminnan tupakkalain 96 §:n mukaisesti ja asettaa kiellon tehosteeksi uhkasakon (TupL 105 §). Tehokkaan valvonnan edellytys on, että Valvira saa mahdollisimman nopeasti tiedon markkinointitoimista, jotka on toteutettu laaja-alaisesti. Kunnan tupakkalakia valvovan viranomaisen onkin ilmoitettava havainnoistaan viivytyksettä Valviralle. Samalla on selvitettävä, missä ja milloin markkinointia on toteutettu, sekä annettava mahdolliset tiedot markkinoinnin toimeenpanijasta tai tilaajasta. Valvira voi ryhtyä tupakkalain edellyttämiin toimenpiteisiin, jos tupakkalain vastainen markkinointi on toteutettu koko maassa taikka samanaikaisesti usean kunnan tai aluehallintoviraston alueella.

Lääkelain säännöksiin (54 a–54 d §: t) mukaan kunta valvoo alueellaan nikotiinivalmisteiden kaupoista tapahtuvaa myyntiä. Kunnan tulee omasta aloitteestaan ja tehtyjen ilmoitusten perusteella tarkastaa nikotiinivalmisteiden varastointi- ja myyntipaikkoja sekä valvoa nikotiinivalmisteiden myyntiä. Kunnan on myönnettävä kirjallisesta hakemuksesta lupa nikotiinivalmisteiden myyntiin, jos hakija täyttää lääkelain edellytykset säilyttää ja myydä nikotiinivalmisteita. Kunnan on ilmoitettava luvan antamisesta ja myynnin lopettamisesta Fimealle. Mikäli myyntitoiminta on tarkastuksessa tai muutoin havaittu lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaiseksi, kunnan tulee kieltää toiminta sekä asettaa määräaika, jonka kuluessa säännösten vastainen toiminta on lopetettava.

Kunnan alueella tupakkalain ja lääkelain mukaisista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä toimielin, joka on Inarissa ja Utsjoella Inarin kunnan sosiaali- ja terveystalokunnan nimeämä ympäristöjaosto (jatkossa teknisen lautakunnan ympäristöjaosto).

3 Valvontasuunnitelman tavoite ja valvontakohteet

Tupakkalaki 84 §

Kunta laatii ja hyväksyy tupakkalain noudattamisen säännöllistä valvontaa koskevan tupakkalain valvontasuunnitelman (jäljempänä valvontasuunnitelma). Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää.

Valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa.

Tupakkalain valvontaohjelman tavoitteena on

- yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä
- valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista.

Valvontasuunnitelmaan kirjataan tupakkalain mukainen valvonta, joka on mahdollista suunnitella etukäteen. Tupakkalain mukaisen suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat esimerkiksi:

- tupakointitilalliset ravintolat ja ravitsemisliikkeet
- tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja savuttomien nikotiinituotteiden (viimeksi mainittujen tuotteiden osalta mahdollisen lakimuutoksen voimaantultua) vähittäis- ja tukkumyyntipaikat

Tupakkalain säännöllistä valvontaa voi olla esimerkiksi:

- tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonta
- tupakka- ja nikotiinituotteiden myyntipaikkojen ja myynnin valvonta
- tupakointivälineiden myynnin valvonta
- tupakan, tupakkatuotteen, tupakanvastikkeen/-jäljitelmän ja tupakointivälineiden mainonnan ja muun myyntityöstämistoiminnan valvonta

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on huomioitava muu kunnan tehtävänä oleva tupakkalain tarkoittama valvonta ja siihen varattavat henkilöresurssit ja työaika. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi

- valitukset tai ilmiannot, jotka koskevat mm. tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä alaikäisille, myyntiluparikkomuksia, markkinointi-, esilläpito- tai tupakointikieltojen rikkomista
- vähittäismyyntilupahakemusten käsittely
- asuntoyhteisöjen tupakointikieltohakemusten käsittely
- toimiminen tupakkalain asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana.

On hyvä huomioida, että suunnittelemattomat valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa suunnitelmalliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla on epäily tupakkalain säännösten rikkomisesta.

Inarin ja Utsjoen kunnissa tupakkalain mukaista suunnitelmallista valvontaa ja lääkelain mukaista nikotiinivalmisteiden myynnin valvontaa kaupoista tehdään elintarvikevalvontasuunnitelman mukaisten tarkastusten yhteydessä. Elintarvikelain mukaiset valvontakohteet ovat yleisesti myös tupakkalain mukaisia valvontakohteita, ja kaikki nikotiinivalmisteiden myyntiin luvan saaneet toimijat ovat myös elintarvikevalvonnan kohteita.

Terveystieteiden valvontakohteista esim. koulut, päiväkodit ja keskiasteen oppilaitokset ovat myös tupakkalain mukaan valvottavia kohteita. Valvontaa tehdään terveystieteiden mukaisen suunnitelmallisen valvonnan yhteydessä.

Tupakkavalvonnan ja lääkelain mukaisten nikotiinivalmisteita myyvien kohteiden tunnistus- ja yhteystiedot löytyvät yksikön valvontakohderegistereistä sekä VATI-sovelluksesta.

4 Valvonnan valtakunnalliset ja paikalliset painopistealueet sekä valvontaprojektit vuosina 2025-28

Tupakkalain valvonnan painopisteiden avulla kohdennetaan resursseja suunnitelmallisesti ja riskiperusteisesti sekä huomioidaan mahdollisista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat uudet tarpeet.

Kunta huomioi valvontasuunnitelmaa laatiessa valvontaohjelmakauden 2025–2028 painopisteet, joiden tarkoituksena on edesauttaa tupakkalain ja tupakkapolitiikan ta-voitteiden toteutumista.

Kunta itse määrittelee valvontasuunnitelmassaan, millä tavalla painopisteet huomioidaan kunnan alueella tehtävässä tupakkalain valvonnassa. Kunnalla voi olla lisäksi omia painopisteitä paikalliset olosuhteet ja valvontatarpeet huomioiden.

4.1 Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta

Hallituksen esityksessä tupakkalain muuttamiseksi (HE 38/2024 vp) esitetään savuttoman nikotiinituotteen määritelmän lisäämistä tupakkalakiin. Savuttomille nikotiinituotteille säädettäisiin nikotiiniraja ja niistä kiellettäisiin tunnusomaiset tuoksut tai maut mentolin, mintun, **teen, inkiväärin, rosmariinin ja puun makua lukuun ottamatta**. Muilta osin savuttomista nikotiinituotteista ehdotetaan säädettäväksi pitkälti vastaavalla tavalla kuin tupakkalaissa säädetään tupakkatuotteista ja nikotiininesteistä. Tuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin vaadittaisiin terveystietoisuuskäytännöt ja pakkausten ulkoasu yhdenmukaistettaisiin.

Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että savuttomien nikotiinituotteiden myyntiä valvotaan tupakkalain vaatimalla tavalla huomioiden muun muassa ikäraja- ja valvonta.

Savuttomien nikotiinituotteiden pakollisten merkintöjen valvontaa suoritetaan osana myyntipaikan valvontaa silloin, kun tarkastus kattaa myös vähittäismyyntipakkausten merkinnät. Kyseisten tuotteiden myyntipaikkojen joukossa on todennäköisesti suuri joukko sellaisia valvontakohteita, joilla ei ole joko viimeaikaista tai ollenkaan kokemusta tupakkalain alaisten tuotteiden myynnistä. Edellä mainittu on perusteltua huomioida valvontakohteita koskevassa riskinarvioinnissa.

4.2 Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin on tullut vaiheittain 20.5.2019 alkaen pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunniste. Näiden pakkausmerkintöjen avulla pystytään varmistamaan tupakkatuotteen aitoudesta sekä jäljittämään tuote valmistuksesta aina vähittäismyyntiin asti. Näiden vähittäismyyntipakkausten pakollisten merkintöjen tarkoituksena on yhdessä ehkäistä tupakkatuotteiden laitonta kauppaa.

Savukkeet ja kääretupakkatuotteet ovat kuuluneet laittoman kaupan ehkäisyä koskevan sääntelyn piiriin 20.5.2019 alkaen. Laittoman kaupan ehkäisyä koskeva sääntely laajeni 20.5.2024 alkaen koskemaan myös muita tupakkatuotteita.

Tupakkalain valtakunnallisen valvontaohjelmakauden painopisteenä vuosille 2025–2026 on laittoman kaupan ehkäisyä koskevan sääntelyn laajentumisen huomioiminen sekä jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että tupakkalain mukaisessa myynnin valvonnassa kiinnitetään vähittäismyyntipakkausten osalta erityistä huomioita siihen, että kaikissa tupakkatuotteissa on tupakkalain edellyttämä turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyden mahdollistava yksilöllinen tunniste.

Valvontayksikön tulisi myös tarkistaa jäljitettävyyttä koskevien tietojen oikeellisuus jäljitettävyyssjärjestelmän toissijaisesta tietovarastosta, jotta voidaan varmistua siitä, että toimitusketjussa mukana olevat talouden toimijat ovat huolehtineet jäljitettävyyssjärjestelmää koskevista kirjaamisvelvoitteistaan. Tarkastuksen kohteena on sekä yksittäistä tupakkatuotetta koskevien kirjausten oikeellisuus, että talouden toimijan omien tietojen oikeellisuus jäljitettävyyssjärjestelmässä.

Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausten laittoman kaupan ehkäisyä koskevien pakollisten pakkausmerkintöjen valvontaa suoritetaan osana myyntipaikan valvontaa silloin, kun tarkastus kattaa myös vähittäismyyntipakkausten merkinnät.

4.3 Etämyynti

Tupakkatuotteiden, sähkösavukkeiden, nikotiininesteiden ja poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden rajat ylittävä etämyynti on kielletty.

Myöskään Suomeen sijoittautunut elinkeinonharjoittaja ei saa myydä tai muutoin luovuttaa mainittuja tuotteita kuluttajalle kuluttajansuojalain (38/1978) 6 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua etäviestintää käyttäen. Etämyynnin kieltö on tarkoitettu laajentaa tupakkalain muutosta koskevan hallituksen esityksen (HE 38/2024 vp) mukaisesti koskemaan myös savuttomia nikotiinituotteita. Etämyynnin kiellon tarkoituksena on muun muassa vähentää alaikäisten mahdollisuuksia hankkia tupakkalain alaisia tuotteita.

Käytännössä etämyyntikieltö merkitsee puuttumista etämyyntikiellon piirissä olevien tuotteiden myyntiin internetin välityksellä. Etämyynnissä myyjä ei pysty valvomaan jatkuvasti ostotilannetta, mitä tupakkalain 55 §:ssä edellytetään. Lisäksi markkinointikiellosta johtuu, että nikotiinipusseja tai muita tupakan vastikkeita ei voimassa olevan tupakkalainkaan mukaan saa esitellä esimerkiksi internetin verkkokaupoissa.

Etämyyntiä on käytännössä mahdotonta toteuttaa niin, ettei toiminta olisi tupakka-lain säännösten vastaista, mutta etämyynnin nimenomaisen kiellon tarkoituksena on selkiyttää asiaa.

Edellä mainitun lakimuutoksen mukaisen etämyyntikiellon vuoksi toimijat, jotka ovat myyneet esimerkiksi nikotiinipusseja internetissä, joutuvat tupakkalain muutoksen myötä muuttamaan toimintaansa tai lopettamaan sen.

Etämyynnin valvonta edellyttää perinteisten valvontakäytänteiden, kuten fyysinen tarkastuskäynti, rinnalle uusia toimintatapoja. Etämyynnin toimintaympäristö huomioiden valvontaa on mahdollista toteuttaa käytännössä kirjallisin menettelyin ja ohjeistuksin. Toisaalta esimerkiksi myyntipaikkaan toteutettavan fyysisen tarkastuskäynnin yhteydessä tulisi valvonnassa kiinnittää huomiota toimijan myyntitoiminnan järjestämiseen laajemmin ja kokonaisuudessaan (myydäänkö tuotteita esimerkiksi myös verkkokaupoissa).

Kunnat valvovat etämyyntikiellon noudattamista. Kunta voi kieltää tällaisen toiminnan ja tehostaa kieltoa uhkasakolla. Lisäksi etämyyntikiellon rikkominen olisi peruste vähittäismyyntiluvan peruuttamiselle.

4.4 Markkinointi

Tupakkalaissa säädettyjä tuotteita koskee ehdoton markkinointikielto. Markkinointikieltoa koskeva sääntely on välineneutraali kattaen kaikki tupakkalaissa tarkoitetut tuotteet sekä kaiken myyninedistämistoiminnan.

Markkinointia toteutetaan yhä enemmän sähköisessä toimintaympäristössä ja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Lisäksi tupakkalain alaisten tuotteiden erikoisliikkeiden määrä on kasvamaan päin, kun nikotiinipusseihin alettiin soveltaa tupakkalakia toimintaympäristön kuvausta koskevan osion mukaisesti.

Etämyynnin valvontaa vastaavasti kunnan on valvonnassaan kiinnitettävä huomiota markkinointikieltoa koskevan sääntelyn noudattamiseen paitsi vähittäismyyntipaikoissa, myös myyntipaikkojen mahdollisilla verkko- ja sosiaalisen median sivustoilla ja tileillä.

Houkuttelevan näköiset tuotteet ja vähittäismyyntipakkaukset ovat toimineet tupakkalain alaisten tuotteiden yhtenä tärkeimmistä markkinoinnin keinoista. Markkinoinnin valvontaa on pyritty helpottamaan ja tehostamaan vähittäismyyntipakkausten ja tuotteiden ulkoasua koskevalla yhdenmukaistamista tavoittelevalla sääntelyllä. Edellä mainittu sääntely on tarkoitus laajentaa tupakkalain muutosta koskevan hallituksen esityksen (HE 38/2024 vp) mukaisesti koskemaan muun ohella myös savuttomia nikotiinituotteita.

Valvonnan toteuttamisessa tulisi kiinnittää huomiota viranomaisyhteistyön sujuvuuteen. Viranomaisten välinen tiivis yhteistyö paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla mahdollistaa tehokkaan puuttumisen tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden markkinointikiellon valvontaan.

Tupakkalain alaisten tuotteiden haittojen osalta erityisenä suojeltavana ryhmänä on pidetty lapsia ja nuoria, ja tätä muun muassa laajalla markkinointikiellon sääntelyllä ja sen noudattamisen valvonnalla pyritään turvaamaan.

4.5 Ehkäisevä päihdetyö

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015, jäljempänä EPT-laki) ohjaa päihdehaittojen vähentämiseksi tehtävää työtä. Ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholi-, huumausaine- ja rahapelihaittojen sekä tupakkatuotteiden käytön vähentämisen. EPT-lain 6 §:n mukaan kunnan tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihteiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä kunnan omilla toimilla.

Tupakkalain muutosta koskevan hallituksen esityksen (HE 38/2024 vp) mukaisesti kunnan tehtäviä on tarkoitus muuttaa niin, että kunnan on huolehdittava alueellaan yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa paikallisesta toiminnasta myös muiden nikotiinipitoisten tuotteiden kuin tupakkatuotteiden käytön lopettamiseksi.

EPT-lain mukaan kunta huolehtii ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen.

Yhteistyötä on tehtävä laajalla rintamalla paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla, sillä toimijoiden välinen yhteistyö on ehkäisevän päihdetyön onnistumisen lähtökohta. Tupakkalain näkökulmasta yhteistyön tavoitteena on edesauttaa tupakkalain tavoitteen toteutumista eli tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumista vuoteen 2030 mennessä.

Tupakkalakia valvovien viranomaisten tulisi tehdä yhteistyötä ehkäisevässä päihde-työssä toimivien tahojen kanssa, sillä se mahdollistaa aikaisempaa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan tupakkalain alaisten tuotteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseen ja lain tavoitteiden edistämiseen. Tupakkalakia valvova viranomainen voi tuoda yhteistyöhön muun muassa asiantuntemuksensa tupakkalain mukaisesta valvonnasta sekä ajankohtaista tietoa tupakkavalvonnassa esille tulleista asioista ja kehityssuunnauksista. Valvontaviranomainen voi vastaavasti saada päihteiden käytöstä ajankohtaista ja luotettavaa tietoa, jonka pohjalta valvonnan voimavaroja voidaan suunnata tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti.

Hallituksen esityksessä tupakkalain muuttamiseksi (HE 38/2024 vp) on kiinnitetty erityistä huomiota myös lasten suojaamiseen tupakkalain alaisten tuotteiden käytöstä aiheutuvilta haitoilta. Edellä mainitussa esityksessä esitettyjä lapsia suojaavia uusia keinoja ovat esimerkiksi hallussapitokiellon laajentaminen tupakan vastikkeisiin sekä savuttomien tupakkatuotteiden käytön kieltäminen päiväkodeissa, oppilaitosten sisä- ja ulkotiloissa sekä leikkikentillä. Sivistys- ja nuorisotoimi ovat myös EPT-laissa esitettyjä kohteita, joissa ehkäisevän päihdetyön toimia on edistettävä. Lasten huomioiminen erityisenä ryhmänä onkin perusteltua myös suunniteltaessa yhteistyötä tupakkalakia valvovien viranomaisten ja muiden viranomaisten välillä osana ehkäisevää päihdetyötä.

Valvonnan painopisteet paikallisessa valvontasuunnitelmassa 2025-26:

- 1) Tupakkatuotteiden myynnin valvontaprojekti v. 2025 (sisältäen savuttomat nikotiinituotteet)
- 2) Laittoman kaupan ehkäisyä koskevan sääntelyn laajentumisen huomioiminen sekä jäljitettävyys (yhdistetään valvontaprojektiin)
- 3) Ehkäisevä päihdetyö – yhteistyö koulujen kanssa

Valvonnan painopisteet paikallisessa valvontasuunnitelmassa 2027-28:

- 1) Etämyynnin ja markkinoinnin valvonta
- 2) Ehkäisevä päihdetyö – yhteistyö koulujen kanssa
- 3) Päiväkotien ja koulujen savuttomuus -valvontaprojekti

5 Tarkastuksen sisällön määrittely

Tupakkalain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, ovatko tarkastuksen kohteen tilat ja toiminta tupakkalaissa asetettujen vaatimusten mukaisia. Tarvittaessa annetaan ohjeita, toimenpidekehotuksia ja määräyksiä, jotta lain edellytykset toteutuvat. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten.

Tarkastus voi kohdistua tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin ja tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen.

Valvira on laatinut tarkastuslomakepohjat tupakkalain mukaisten valvontakohteiden tarkastamista varten. Lomakkeet ohjeineen löytyvät Valviran ympäristöterveydenhuollon ekstranetistä, tupakkaekstranetin kohdasta Asiakirjamallit. Lomakkeet ovat myös Vati-tietojärjestelmän tarkastuslomakepohjina. Tarkastuslomakkeiden käyttö yhtenäistää valvontaa valtakunnallisesti ja mahdollistaa mm. valvonnan laatutietojen seuraamisen.

Tupakkalain toteutumista voidaan valvoa samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvan muun ympäristöterveydenhuollon lain mukaisen tarkastuksen yhteydessä on luontevaa valvoa myös tupakan myyntiä ja markkinointia koskevia säännöksiä tupakkalain perusteella sekä nikotiinikorvaushoitovalmisteiden myyntiä lääkelain perusteella.

Joissakin terveydensuojelulain mukaisissa tarkastuskohteissa, kuten päiväkodeissa ja oppilaitoksissa, on terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen yhteydessä usein perustelua tehdä havaintoja tupakkalain noudattamisesta. Mikäli tarkastuksella havaitaan puutteita tupakkalain noudattamisessa, tehdään tarkastuskohteeseen tupakkalain mukainen tarkastus.

Säännölliseen valvontaan liittyvä tarkastus voi olla ennalta sovittu tai ennalta ilmoittamaton.

Nikotiinivalmisteiden myyntipaikkojen tarkastuksessa on noudatettava hallintolain 39 §:n menettelytapasäännöksiä. Jos tarkastuksessa tai muutoin havaitaan tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaista toimintaa, kunnan tulee kieltää toiminta sekä asettaa määräaika, jonka kuluessa säännösten vastainen toiminta on lopetettava. Jos toimintaa ei ole korjattu määräajassa taikka jos kiellossa mainittua säännösten vastaista menettelyä on jatkettu tai jos säännösten vastainen toiminta on uudistettu asetetun määräajan jälkeen, kunta voi peruuttaa nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiluvan määräajaksi tai kokonaan.

Vähittäismyyntiluvan peruuttaminen on ainoa hallinnollinen seuraamus ja kunnalla on siinä harkintavaltaa. Lääkelaisissa ei ole säädetty vastaavista valvontaviranomaisen tarkastus- ja tiedonsaantioikeuksista kuten elintarvikelaisissa ja laissa tupakoinnin vähentämiseksi. Nikotiinivalmisteiden säilytykseen kuuluu erityisesti niiden lämpötilaketjun ja viimeisen myyntipäivän seuranta. Myynnin valvontajärjestelyihin kuuluu se, miten valmisteet sijoitetaan myymälässä ja miten myynnin ikärajasta huolehditaan.

6 Valvontakohteiden kartoitus, riskinarviointi ja valvonnan kohdentaminen

Inarin ja Utsjoen kuntien alueella olevat tupakkalain ja lääkelain mukaiset vähittäismyyntipaikat on rekisteröity VATI-sovellukseen. Muut tupakkalain mukaiset valvontakohteet rekisteröidään VATI-sovellukseen sitä mukaan, kun ko. kohteisiin kohdistuu muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa esim. koulut, päiväkodit, kerhotilat jne.

Lähtökohtana valvonnan toteuttamisessa on riskinarviointiin perustunut kohteiden valinta. Riskinarviointi perustuu muun muassa kohteesta kerättyyn valvontatietoon sekä toiminnanharjoittajan kyvykkyyteen ja motivaatioon noudattaa tupakkalain säännöksiä.

Valvontaohjelmakauden aikana riskien arviointia tehdään yhä enemmän kohdekohtaisesti eli arvioimalla kunkin valvontakohteen riskit. Riskinarvioinnin perusteella voidaan valvontaa suunnata suurimman riskin kohteisiin.

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat esimerkiksi:

- Valvontahistoriasta ilmenevät toistuvat rikkomukset tai muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin.
- Myynnin omavalvontaan liittyvät puutteet (kuten alaikäiset, välittäminen, jatkuva valvonta).
- Tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja/tai mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vanhukset, sairaat).
- Toimintaympäristössä tunnistetut muut riskit

Suunnitelmallisessa valvonnassa esimerkiksi sellaisten kohteiden, joiden kohdalla väärinkäytösten riski on arvioitu vähäiseksi, voitaisiin tarkastustiheytenä käyttää tasoa 0,25 eli yksi tarkastus valvontaohjelmakauden aikana.

Valvontakohteiden määrä 1.11.2025:

Tupakkatuotteiden ja/tai nikotiininesteiden myynti	35 kpl
Lääkelain mukainen nikotiinivalmisteiden myynti	11 kpl
Savuttomuuskohteet (koulut, päiväkodit ym.)	35 kpl

7 Osaamisen varmistaminen ja valvonnan menetelmät

Osaaminen on yksi ympäristöterveydenhuollon yhteisen valvontaohjelman tavoitteis-ta. Tupakkalain tehtävien hoitaminen edellyttää kunnilta monenlaista asiantuntemus-ta ja osaamista. Aluehallintovirastot ja Valvira tukevat ja ohjaavat valvontaa muun muassa laatimalla ohjeita sekä suunnittelemalla ja toteuttamalla ohjaukseen soveltuvia koulutustilaisuuksia.

Päävastuu riittävän osaamisen hankkimisesta ja ylläpidosta on kunnilla. Osaamisen kehittäminen on myös jatkuva prosessi.

Tupakkalain vastaiseen toimintaan puuttuminen edellyttää erilaisten valvontamenetelmien kartoittamista ja niiden käyttämistä tapauskohtaisesti ja kuhunkin tilanteeseen sopivalla tavalla. Joissain tilanteissa valvontamenetelmänä ei voida käyttää esimerkiksi fyysistä tarkastuskäyntiä, kuten lainvastaista etämyyntitoimintaa tai sähköisillä alustoilla toteutettavaa toimintaa koskevaa asiaa selvittäessä. Näissä tilanteissa asiaa on selvitettävä kirjallisesti. Ensisijaisesti toiminnanharjoittajalle voidaan antaa ohjausta ja neuvontaa muun muassa sähköpostitse, puhelimitse tai tarkastuskäynnin yhteydessä.

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevilla tarkastuskäynneillä ilmassa voidaan todeta olevan tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden savua tai höyryä, jos se on nähtävissä, haistettavissa tai tunnettavissa. Savun tai höyryn kulkeutumista voidaan lisäksi selvittää merkkiainetutkimuksella tai muulla soveltuvalla menetelmällä. Myös aistinvarainen arviointi tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonnassa on suositeltava menetelmä savun tai höyryn havainnointiin, sillä nykyiset mittausmenetelmät niiden havaitsemiseksi ovat rajalliset.

Tupakkalain myyntiä ja markkinointia koskevien säännösten valvontaan ei lähtökohtaisesti liity näytteenottoa, mutta se on kuitenkin tietyissä tilanteissa mahdollista. Mikäli näytteenottotarvetta ilmenee, niin ajantasainen menetelmä ja tutkimuksia tekevä laboratorio selvitetään alan asiantuntijoilta (Valvira, Työterveyslaitos tms.).

8 Suunnitelmallisen valvonnan toteutumisen arviointi ja raportointi

Valvontasuunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain ympäristöjaostossa. Arviointia hyödynnetään paikallisen ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan jatkuvuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa.

Arvioinnissa kuvataan:

- tarkastusten kattavuus (toteutuneiden tarkastusten lukumäärä, valvontaprojekteihin osallistuminen)
 - syyt tai perustelut mahdollisista toteutumatta jääneistä tavoitteista tai poikkeamista ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi
 - painopistealueiden huomioiminen valvonnassa
 - tarkastusten suunniteltu ja toteutunut ajankäyttö
-

- arvio voimavarojen riittävydestä
- henkilöstövoimavarojen kohdentuminen eri ympäristöterveydenhuollon toimialoille
- valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen

Lisäksi voidaan kertoa havaittujen epäkohtien määrä sekä toimenpiteet epäkohtien korjaamiseksi Raportointia ja siihen liittyviä aikatauluja käsitellään tarkemmin ympäristöterveydenhuollon yhteisessä valvontaohjelmassa.

9 Valvonnan maksullisuus

Tupakkalain mukainen valvonta on maksullista. Valvontaa koskevat maksut perustuvat

- myyntiluvan tai -ilmoituksen käsittelyyn
- myyntiluvan haltijaan tai -ilmoituksen tekijään kohdistuvaan vuosittaiseen valvontamaksuun

Tupakkalain mukaan kunta perii vuosittain hyväksymänsä taksan mukaisen, myyntipistekohtaisen valvontamaksun siltä, jolla on uuden tai vanhan tupakkalain nojalla myönnetty vähittäismyyntilupa, sekä siltä, joka on tehnyt uuden tupakkalain mukaisen tukkumyynti-ilmoituksen. Valvontamaksu on enintään 500 euroa myyntipistettä kohden, jos myynnissä on vain tupakkatuotteita tai nikotiininesteitä. Jos myynnissä on molemmat tuoteryhmät, valvontamaksu peritään enintään kaksinkertaisena.

Kaikki tupakkalain mukaisen valvonnan kustannukset katetaan vuosittaisista myynnin valvontamaksuista saaduilla tuloilla. Muu tupakkalain mukainen valvonta on näin ollen maksutonta.

Ympäristöterveydenhuollon maksutaksa päivitetään säännöllisesti (uusi päivitetty taksa on hyväksytty teknisessä lautakunnassa 10.12.2024 § 93, voimaan 1.1.2025). Voimassa oleva maksutaksa on nähtävillä Inarin kunnan www-sivulla. Valvontamaksut määritellään siten, että ne kattavat suunnitelmallisesta valvonnasta aiheutuneet kustannukset (myös matkakulut).